

ВСТУП

1. Мета і методи дослідження

Метою цієї праці є аналіз правового регулювання енергетичного сектору (секторного регулювання для енергетичного сектору) України шляхом його порівняння з регулюванням енергетичного сектору Європейського Союзу та формулювання висновків у сфері зближення між собою цих систем.

Першою основною проблемою, яка вимагає вирішення, є визначити, як сьогодні слід розуміти поняття секторного регулювання, особливо на європейському (союзному) ґрунті. Ця проблематика, яка за своєю природою є теоретично-пізнавальною, є своєрідною точкою відліку для подальших роздумів над конкретними, детальними правовими рішеннями в обох згаданих системах.

В ході дослідження визначаються цілі (значення) та конкретні правові засоби (інструменти) втручання держави, які мають місце у цьому правовому регулюванні. Підходи у цій сфері дозволяють порівняти рівень розвитку цього регулювання, але, перш за все, дають можливість отримати відповідь на запитання щодо відмінних та подібних характеристик у регулюванні енергетичного сектору України та Європейського Союзу. Важливо при цьому отримати відповідь на питання про рівень наближення регулювання енергетичного сектору України до регулювання Європейського Союзу, зокрема, з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і його державами-членами та Україною від 21 березня 2014 р. Відповіді потребує питання щодо стану процесу гармонізації українських норм, які регулюють енергетичний сектор, з первинним і вторинним правом Європейського Союзу.

Початковим принципом дослідження є визначення чотирьох основних цілей регулювання енергетичного сектору. Першою фундаментальною метою сучасного регулювання сектору мережевої інфраструктури, яким є електроенергетичний сектор і сектор природного газу, є реалізація та підтримка економічних принципів у широкому розумінні (ефективність, продуктивність, успішність функціонування, попит і пропозиція, ринкова кон-

куренція). Другою ціллю регулювання сектору є захист інтересів споживачів у широкому розумінні (побутових споживачів, у т.ч. вразливих споживачів) та їх соціального добробуту (суспільні цілі регулювання). Третя ціль – це забезпечення енергетичної безпеки, під якою мається на увазі надійність постачання і забезпечення природним газом та електроенергією, у т.ч. технічна безпека систем передачі і розподілу цих благ. Четверта і остання ціль – це гарантії захисту природного середовища і клімату (проекологічні цілі).

Наступні тези роботи можна сформулювати таким чином: регуляторна норма – це функціональна, динамічна, змінна в часі конструкція, яка підлягає процесу еволюції (модернізації); сучасна секторна регуляторна норма – це регуляторна норма для ринку, замість традиційної, попередньої регуляторної норми ринку (звідси нові, відсутні раніше цілі регулювання, такі як суспільні цілі, енергетична безпека, захист навколишнього середовища і клімату); регуляторні норми характеризують детальні, специфічні правові засоби (інструменти), відсутні в іншого виду положеннях державного втручання; як цілі сучасного регулювання, так і засоби стають універсальними, приймаються та застосовуються в різних правових системах країн світу, прикладом чого є процес прийняття і запровадження рішень ЄС у свою правову систему в рамках регулювання Україною енергетичного сектору.

В дослідженні як основний було застосовано аналітичний метод (метод аналітичної філософії)¹, з особливим врахуванням найновіших досягнень семіотики, а також деонтичної логіки, у вивченні правових текстів (норм, понять).

Крім цього, застосовується також правно-порівняльний метод (компаративістика) в галузі досліджень позитивного права Європейського Союзу та України. Порівнянню підлягає регулювання сектору (право регулювання сектору), яке діє в Європейському Союзі (на рівні права Європейського Союзу) та державне право України. Порівняльним дослідженням охоплено як договірні (первинне право Європейського Союзу) і конституційні положення (Україна), так і вторинне право Європейського Союзу і законні акти та акти нижчого рівня (підзаконні акти) України. Здійснюється аналіз і порівняння правових і державних установ Європейського Союзу та України.

Критичній оцінці піддається наукова література, перш за все – правового характеру, але також економічна та політологічна. Література правового характеру – це монографії, колективні праці, статті в наукових журналах та наукові і популярно-наукові публікації, інтернет-джерела в галузі публіч-

---

¹ Сьогодні це вихідна складова формально-догматичного методу.

ного економічного права, чи вужче – права регулювання сектору, а також з інших галузей права. Використана література – це, перш за все, іноземна англomовна література, польська та українська література.

Ця робота виникла в результаті наукових досліджень, які велися в рамках дослідного проекту Національного центру науки № 2016/21/B/HS5/00054, договір № УМО-2016/21/B/HS5/00054, на тему „Регулювання енергетичного сектору в Європейському Союзі та в Україні. Порівняння цілей і правових засобів регулювання енергетичного сектору», під керівництвом автора цієї монографії. Проведення досліджень, ефектом яких стала ця робота, було можливе завдяки реалізації першого результату вказаного наукового проекту, тобто підготовці і публікації „Енергетичне право України. Вибір джерел» під редакцією автора цієї монографії (Наукове видавництво UAM, м. Познань, 2018, стор. 789), в якій своє місце знайшли переклади основних правових актів України в галузі регулювання електроенергетичного та газового сектору.

Робота була виконана на Кафедрі публічного економічного права Факультету права і адміністрації Університету ім. Адама Міцкевича у м. Познань. В роботі врахований стан на 31 травня 2019 року.

2. Предметна сфера дослідження

Профільна частина роботи розпочинає перегляд поглядів щодо концепції та теорії ключової конструкції, якою є регулювання сектору (підготовчий етап роботи). Це дозволяє окреслити висновки у цій сфері та сформулювати авторське визначення поняття регулювання сектору.

Під енергетичним сектором у цій праці мається на увазі виробництво (виготовлення) та постачання енергії, без процесів залучення (пошуку, розробки і видобування) її джерел (*власне енергетичний сектор, у вузькому значенні*).

Вивчення регулювання енергетичного сектору обмежується предметно до двох секторів (підсекторів) енергетичного сектору: сектору електричної енергії (електроенергетичний сектор) та сектору природного газу. Базовим критерієм виокремлення цих двох секторів є наявність саме в цих секторах (підсекторах) енергетичних благ загального користування (колективних і підвідомчих), якими є електрична енергія та природний газ. Крім того, в основу цього кроку лягло переконання, що саме ці вибрані енергетичні сектори (енергетика та сектор природного газу) з одного боку є напрочуд цікавими з точки зору вивчення (наявність особливих правових заходів), з іншого боку є надзвичайно суспільно вагомими (наявність вже згаданих

загальнодоступних благ)², по-третє є значною мірою типові як сектори мережевої інфраструктури, таким чином висновки з проведеного дослідження правового регулювання цих секторів можуть універсально застосовуватися відносно інших мережевих секторів, у т.ч. енергетичних, та, по-четверте, аналіз правового регулювання всіх енергетичних секторів вимагав би значного збільшення об'єму роботи. Тим часом ніщо не виключає проведення подальших окремих досліджень над правовим регулюванням інших ринків енергетичного сектору.

Дослідження охоплює положення первинного (договірного) і вторинного права Європейського Союзу, міжнародного права (угод і міжнародних договорів), стороною яких є Україна, а також державного права України.

В роботі з'являються часом посилання на інші енергетичні сектори, як, наприклад, сектору рідкого палива (нафтового) чи вугільного сектору, однак це не є систематичний захід. Робота, в принципі, стосується виключно правового регулювання електроенергетичного сектору і сектору природного газу Європейського Союзу та України.

Праця поділена на три основні розділи. Перший присвячений поняттю секторного регулювання, формування концепції та теорії на ґрунті різних наук (економіки, політології, права). Другий предметний розділ стосується регулювання енергетичного сектору в Європейському Союзі, у т.ч. аналізу підлягає розвиток (початки) енергетики та енергетичного сектору в Європейському Союзі (на рівні спільноти та союзу), перші регулятивні норми енергетичного сектору (договори про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі, а також Європейської спільноти з атомної енергії), розвиток і чергові етапи розвитку спільної енергетичної політики Європейського Союзу (у т.ч. розвиток первинного права та перший і другий енергопакети), цілі та правові засоби регулювання енергетичного сектору в Європейському Союзі у світлі діючих сьогодні правових норм (третій енергопакет і кліматичний пакет та Енергетичний союз). У третьому основному розділі проаналізовано регулювання енергетичного сектору в Україні, у т.ч. коротко обговорено енергетичний сектор України (історичні та статистичні дані на цю тему), а також проаналізовано правові підстави функціонування енергетичного сектору в Україні (міжнародне право та національне право), а також цілі та правові засоби регулювання енергетичного сектору в Україні. Внутрішня систематика другого і третього розділів, які стосуються регулювання енергетичного сектору Євро-

---

² Наприклад, явище енергетичної бідності розглядається лише у зв'язку з проблемами забезпечення домашніх господарств (населення) електроенергією, часом також природним газом, однак ніколи – у сфері доступності, наприклад, рідкого палива.

пейського Союзу та України, виникає, перш за все, з каталогу поставлених чотирьох основних цілей (категорій цілей) сучасного регулювання сектору (економічні цілі, суспільні цілі, енергетична безпека і захист навколишнього природного середовища), а також, по-друге, з прийнятого предметного обмеження досліджень над регулюванням енергетичного сектору до підсекторів електричної енергії та природного газу.

Робота завершується кінцевими висновками, які, з однієї сторони, її підсумовують, у т.ч. в питанні сучасного розуміння поняття регулювання сектору, а також здійснюють кінцевий аналіз стану пристосування регулювання енергетичного сектору в Україні до регуляторних вимог Європейського Союзу, з визначенням тенденцій розвитку у цій сфері.